Matti Viren
Turun yliopisto
matvir@utu.fi

Lausunto Eduskunnan tarkastusvaliokunnassa 20.3.2018 koskien seuraavia asiakirjoja:

- **K 20/2017 vp** Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle: Finanssipolitiikan valvonnan raportti 2017
  https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/K_20+2017.aspx
- **E 115/2017 vp** Valtioneuvoston selvitys: Euroopan komission ehdotukset talous- ja rahaliiton kehittämiseksi
  https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/E_115+2017.aspx
- **U 4/2018 vp** Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta neuvoston direktiiviksi jäsenvaltioiden finanssipolitiikan vastuullisuutta ja julkisen talouden keskipitkän aikavälin linjausta vahvistavista säännöksistä
  https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/U_4+2018.aspx
- **U 5/2018 vp** Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta neuvoston asetukseksi (Euroopan valuuttarahaston perustaminen)
  https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/U_5+2018.aspx

1. VTV:n erilliskertomus

On aiheellista keskustella, mikä on VTV:n rooli finanssipolitiikan arvioinneissa ylipäätään. Toistaiseksi arviot ovat olleet pääosin VM:n ennusteiden ja arvioiden toistoa, ilman että niissä aidosti kyseenalaistettaisiin lopputulemia puhumattakaan siitä, että niissä arvioitaisiin laskelmien taustalla olevien analyyttisten ja menetelmällisten ratkaisujen oikeellisuutta ja käyttökelpoisuutta. Niissä ei myöskään tarjota mitään uutta informaatiota omien arviointien tueksi.

Esillä olevassa kertomuksessa pähkäillään lähinnä valtion/julkisen sektorin velan kasvua ja päädytään VM:n arvioiden tapaan siihen johtopäätökseen, että velan kasvusta huolimatta velka/BKT –suhde on hallinnassa, mikä puolestaan oikeuttaisi sanomaan, että velkaongelmaa ei ole olemassa. Toki on havainnollista verrata velkaa kokonaistuotannon arvoon, mutta tosiasia on se, että velka on maksettava takaisin euroissa. Ei BKT ”maksa” mitään velkaa.

Ongelma on vielä siinä, että 2007 jälkeen valtio on rajusti velkaantunut, ja tulevien vuosien haasteisiin joudutaan menemään velkakannalla, joka valtiolla on 50 % (ja koko julkisella sektorilla yli 60 %) suhteessa BKT:n arvoon. Tarvinnee tuskin muistuttaa, että historiallinen velan taso on ollut

vain noin 10 % suhteessa BKT:hen (kuvio 1). Olisi paljon helpompi reagoida tulevaisuudessa vastaan tuleviin talouden häiriöihin, jos pohjalla olisi nykyistä olennaisesti alhaisempi velkataso.

Toisaalta on vaikea ymmärtää, miksi nyt talouden kasvaessa kohtuullista vauhtia velkaantumista ei ole kyetty kääntämään saatavien kasvuksi. Miten nopeaa talouskasvun pitäisi olla, jotta valtio/julkinen sektori ei velkaantuisi!

Tähän keskusteluun VTV:n raportti ota kantaa, päinvastoin kuin esimereksi talouspolitiikan arviointineuvosto,

Varsinaisen finanssipoliittisen analyysin sijaan VTV:n raporttiin on sisällytetty laskelmia finanssipolitiikan suhdannepoliittisesta luonteesta (mikä on ollut/on tulevaisuudessa suhdannepoliittinen ”viritys”). On ihan hyvä, että tällaisia laskelmia tehdään, mutta niiden tarkoituksen kertominen ja raportointi ovat valitettavan puutteellisia.

Laskelmissa on replikoitu komission laskelmia ja päivitetty niitä vuodesta 2015 vuoteen 2019 asti. Mistään ei kuitenkaan käy selville, miten VTV:ssä on laskettu aikasarjat rakennealijäämille (oletettavasti ne ovat komission ennusteita; kuvio 2), julkisen sektorin päätösperäisille menoille ja kokonaistuotannon suhdanne/rakennekomponenteille. Tulosten läpinäkyvyyden vuoksi ole kohtuulista, että raportissa julkaistaisiin nämä perusasiat, joiden perusteella voisi päätellä, onko tehdyissä päivityksissä mitään järkeä (mihin tilastoihin tukeudutaan, mitä mallia käytetään, mihin perustuvat tulevien vuosien ennusteet).

Olisi kohtuullista tuoda selvästi esiin myös se, että finanssipolitiikan vaikutusten arviointi on hirveän monimutkainen asia. Ei ole mitenkään selvää, että finanssipolitiikan luonne olisi yksiselitteisesti määritelty tarkastelemalla vaikkapa juuri ns. rakennealijäämien muutoksia yksittäisten vuosien osalta. Voi esimerkiksi kysyä, onko finanssipolitiikkaa todellakin kontraktiivista, jos kokonaisalijäämä on 10 % BKT:sta, mutta alijäämän ns. rakennekomponentti supistuu yhden prosentin. VTV tekisi palveluksen eduskunnalle ja suurelle yleisölle kertomalla selvästi, millä (tarkoittaa miten puutteellisella) analyyttisella tasolla finanssipolitiikan vaikutusarviot Suomessa tehdään ja asioiden tilan parantamiseksi pitäisi tehdä.

Hallitus on ainakin julkisuudessa ottanut itselleen ansion parantuneesta talouden tilasta ja pienentyneistä alijäämistä. Olisin kuitenkin verraten varovainen antamaan toteutuneelle politiikalle suurta ansiota tapahtuneesta kehityksestä. Suomen BKT:n kasvua selittää euroalueen kasvu on 85 % (kuvio 3), Suomen kasvu viimeisen 3 vuoden aikana on ollut lähestulkoon heikointa Euroopassa (kuvio 4), tuottavuus ei ole kasvanut kuin yksityisellä sektorilla ja aivan viime kuukausina (kuvio 5) ja suhdannekäänteeseen on enemmänkin vaikuttanut käänne metsäteollisuuden maailman-markkinahinnoissa (kuvio 6).

2. Euroopan komission ehdotukset talous- ja rahaliiton kehittämiseksi

Komission ehdotuksissa on useita kohta, joita lienee paikallaan kommentoida yksi kerrallaan:

(1*) **Euroopan valuuttamekanismin muuttaminen Euroopan valuuttarahastoksi***

Ehdotus antaa ymmärtää, että EVM:n tapaiselle järjestelyille on tarvetta tulevaisuudessa. Eli Euroopan finanssikriisit toistuvat tulevaisuudessa. Ajatus ei ole aivan tuulesta temmattu, koska jos tarkastelee PIIGS –maiden talouskehitystä, perusongelmat eivät ole kadonneet minnekään. Kreikan talous ei ole lähtenyt kasvuun ja velka/BKT –suhde on edelleenkin sietämättömän korkealla tasolla, etenkin jos ottaa huomioon markkinakorkojen palautumisen normaalitasolle tulevaisuudessa (kuvio 6 ja 7). PIIGS maissa on sietämättömän suuri hoitamaton lainakanta (järjestämättömät saatavat), jonka edustaa tavattoman suura piilevää riskitekijää Euroopan rahamarkkinoille (kuvio 8).

Euroopan valuuttarahasto kuulostaa terminä hieman omalaatuiselta, koska ainakin euroalueen olettaisi olevan yhden valuutta-alueen, jossa ei ole tarvetta valuuttakurssimuutoksiin ja valuuttakriisien seurausten hoitamiseen (päinvastoin kuin Kansainvälisellä valuuttarahastolla). Epäselväksi jää myös se, onko tulevaisuuden ongelmina nähtävä valtion velkakriisit vaiko rahalaitosten/rahoitusjärjestelmän kriisit.

Suomen kannalta ehdotettu päätöksentekomenettely on tietenkin epäsuotuisa, koska Suomelle ei pienenä maana jäisi sanan sijaa tulevien päätösten suhteen.

Mitä tulee ns. sijoittajavastuu puuttumiseen, on ehkä syytä asettaa se oikeisiin mittasuhteisiin. Vaikka sijoittajavastuu periaatteessa onkin oikein & välttämätöntä, on sen kirjaimellinen noudattaminen kriisitilanteissa usein mahdotonta ja jopa epäsuotavaa. Sen opimme viimeistään USA:n finanssikriisin yhteydessä (Wachovia), jossa periaatetta yritettiin ensi alkuun noudattaa joidenkin kriisipankkien suhteen, mutta sitten ymmärrettiin, että sitä ei niissä oloissa voi vaan noudattaa kirjaimellisesti. Sijoitukset kriisipankkeihin loppuvat tällaisessa tilanteessa tykkänään, ja se ei voi olla siinä tilanteessa järkevää.

(2) *Talous- ja rahaliiton vakaudesta ym. tehdyn sopimuksen saattamisesta osaksi EU-lainsäädäntöä*

Vakaussopimuksen suuri heikkous on se, että mitään uskottavaa pakotemekanismia ei ole sopimuksen rikkomisen sanktioimiseksi. Ongelma on luonteeltaan poliittinen ja institutionaalinen, ei niinkään juridinen.

(3) *Uudet talousarviovälineet unionin kehitykseen vakaan euroalueen tueksi.*

Pyrkimyksiä kehittää tavalla tai toisella suhdanteiden tasoitusmekanismeja unionin sisällä ei voi nähdä muuna kuin pyrkimyksenä pysyviin tulosiirtomekanismeihin jäsenvaltioiden välillä. Erilaiset raportointivelvollisuudet ja keskipitkän aikavälin suunnitelmat merkitsevät sitä, että finanssipolitiikan liikkumavara kapeutuu ja politiikan arkipäiväinen toteutuminen byrokratisoituu. On vaikea nähdä, että tällaisen ohjausmekanismin puitteissa voitaisiin korvata ne puutteet, jotka

liittyvät siihen periaatteelliseen ongelmaan, että Euroopan unioni ei ole liittovaltio eikä sillä ole resursseja suhdanteita tasoittavaan finanssipolitiikkaan. Pyrkimykset tällaiseen politiikkaan johtavat vain yhä kasvavaan kuiluun tavoitteiden ja aikaansaannosten välillä.

Pyrkimykset on (niin kuin tässäkin tapauksessa) usein korvamerkitty ”hyvää tarkoittavien hankkeiden nimiin” (innovaatiot, rakennetyöttömyys), mutta tällainen korvamerkintä ei ole suhdannevaihteluiden tasaamiseen pyrkivän finanssipolitiikan kannalta järkevää.

Kuvio 1. Suomen valtion velka 1978-2004

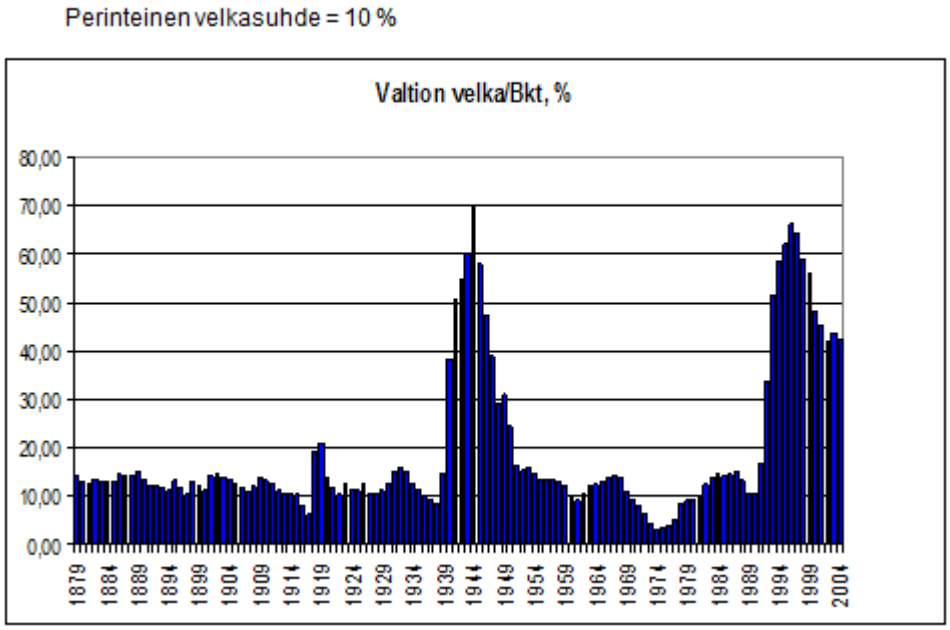

Lähde: Tilastollinen vuosikirja

Kuvio 2 Suomen julkisen sektorin rakennealijäämä

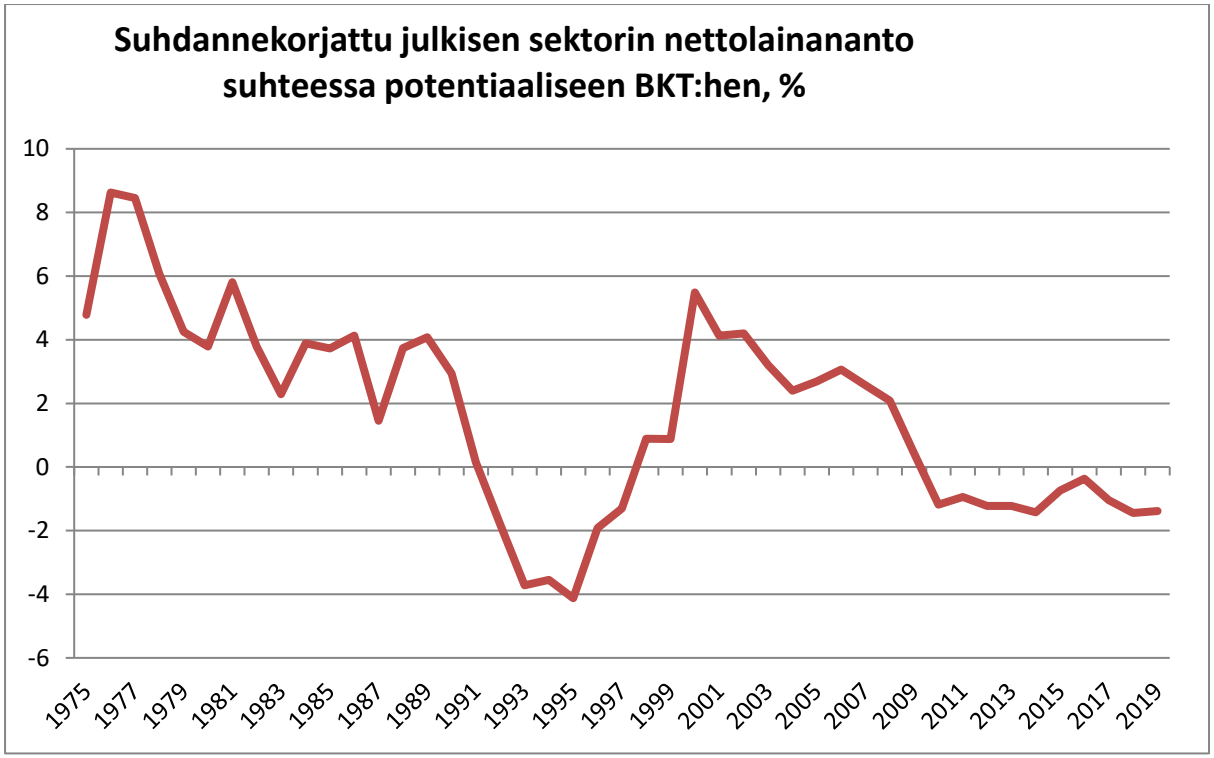

Lähde: Euroopan Komissio

Kuvio 3 Suomen ja Euroalueen BKT:n kasvu

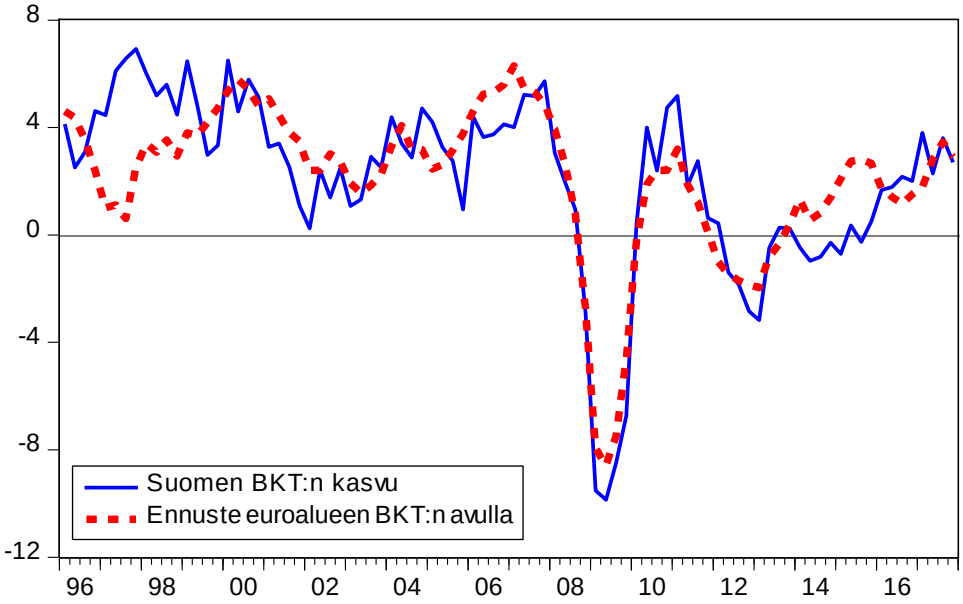

Lähde Tilastokeskus

Kuvio 4 Suomen talouskasvu suhteessa muiden Euroopan maiden kasvuun

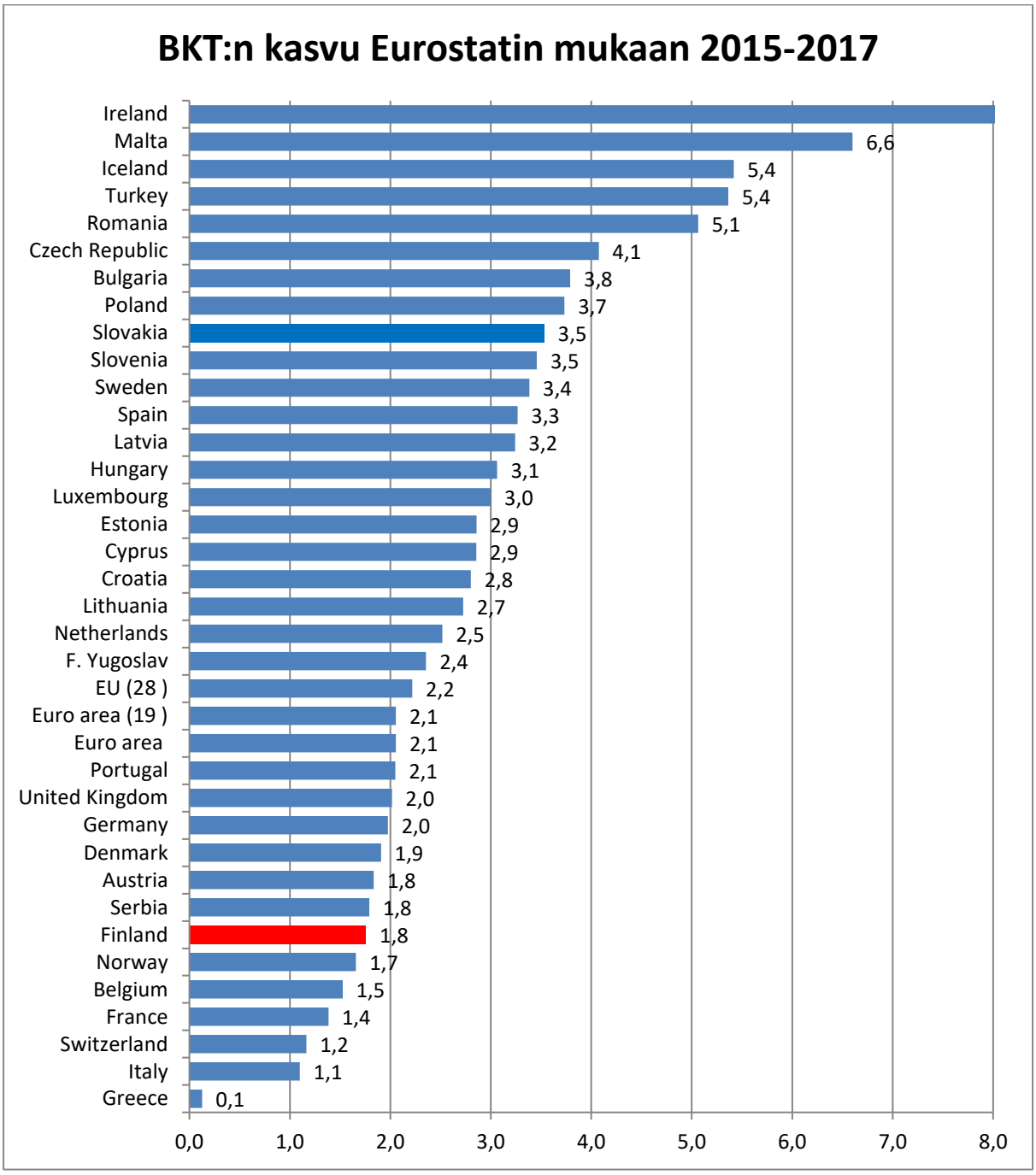

Lähde Eurostat

Kuvio 5 Tuottavuuskehitys Suomessa 1996-2017

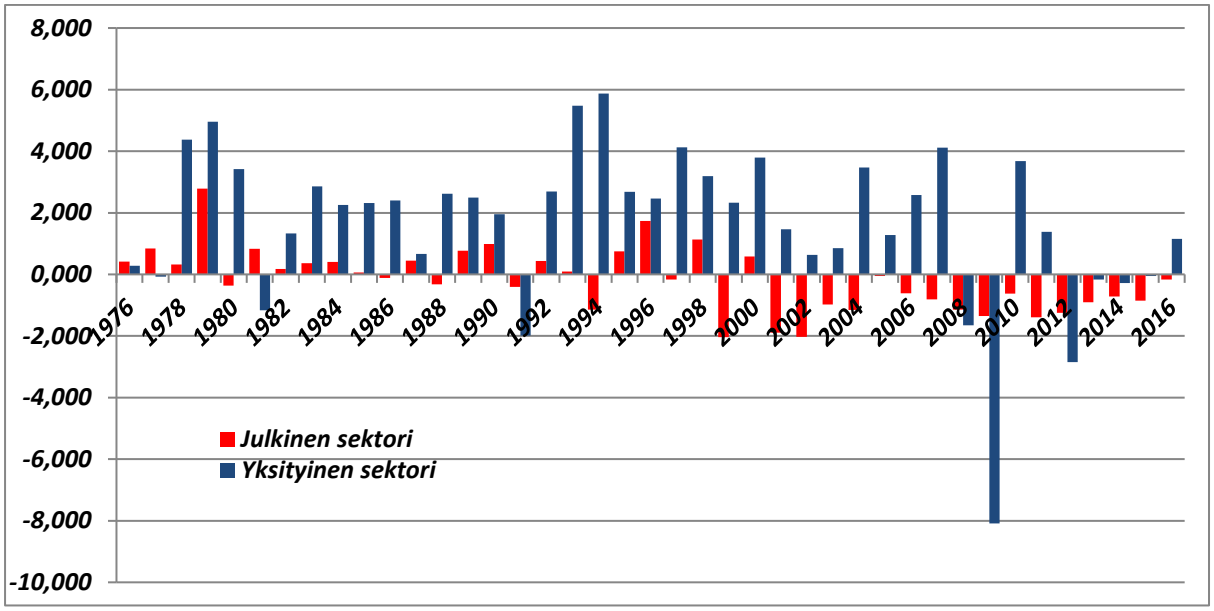

Lähde Tilastokeskus

Kuvio 6 Selloosan ja paperin kansainvälinen hintakehitys 1993-2017

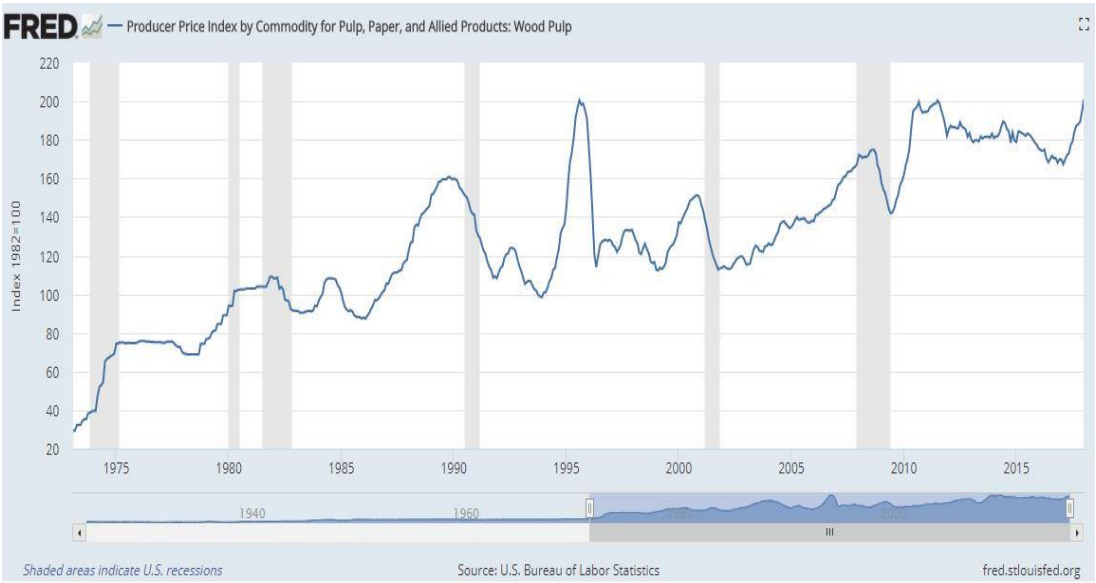

Lähde St Louis Fed

Kuvio 7 Kreikan BKT:n kehitys 1995-2017

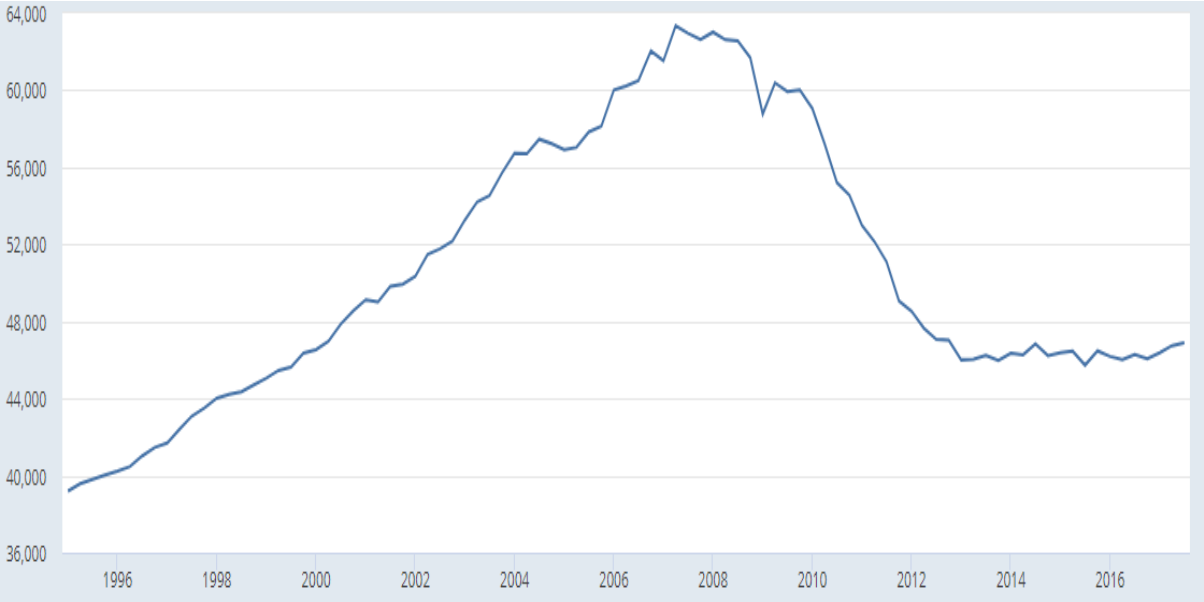

BKT 2007Q2 = 63 349 M€, BKT 2017Q3 = 46 889 M€ Lähde St. Louis Fed

Kuvio 7 Kreikan julkisen sektorin velka 2000-2017

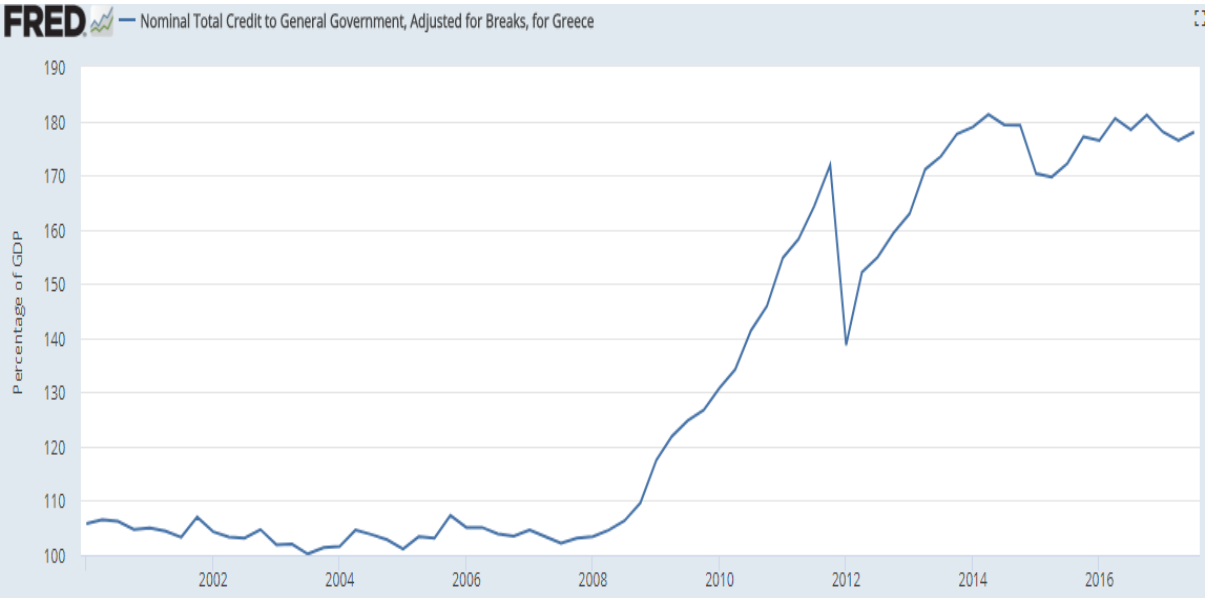

Suhteessa BKT:n arvoon, Lähde St. Louis FED

Kuvio 8 Hoitamaton lainakanta eri maissa

Hoitamaton lainakanta suhteessa koko lainakantaan. Lähde EBA:n tietokanta, PIIGS –maat vs Suomi ero melkoinen

